

О.С. Петров¹, М.М. Самоздра², Бородулін А.В.³

¹*AGH University of Science and Technology, Krakow, Poland*

²*заступник начальника управління інформатизації та обліку платників податків, ДПС у Луганській області*

³*СБУ, м. Ялта*

ЕЛЕКТРОННО-ЦИФРОВИЙ ПІДПИС ЯК МЕХАНІЗМ ЕЛЕКТРОННОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ З ФІЗИЧНИМИ ТА ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ

В статті досліджено використання електронно-цифрового підпису для організації електронного документообігу між фізичними та юридичними особами та державних органів. Дж. 14.

Ключові слова: фізичні та юридичні особи, платник податку, державні органи, електронні сервіси, звітність, електронно-цифровий підпис, електронний документообіг, Акредитований центр сертифікації ключів, Єдине вікно подання електронної звітності.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із науковими та практичними завданнями

На сьогодні в Україні відсутні єдині уніфіковані стандарти та механізми електронної взаємодії держави з фізичними та юридичними особами.

Разом з тим саме вони є основним джерелом формування державного (у тому числі соціального) бюджету країни та складають більшу частину інформаційних ресурсів державних органів для супроводження основних функціональних процесів цих органів з подання електронної звітності.

Недостатня технологічна розвиненість та уніфікованість діючих систем подання звітності, зокрема в електронній формі, не забезпечують повною мірою потреб ані суб'єктів подання звітності, ані контролюючих органів державної влади, до яких подається звітність. Процес подання більшості звітів не є автоматизованим. На державному рівні відсутнє єдине методологічне керівництво та координація процесу електронного звітування.

Станом на 1 серпня 2013 року тільки у Луганській області з реєстрованих майже 40 тисяч платників податків-юридичних осіб та понад 110 тисяч платників фізичних осіб-підприємців. Разом з цим потенційними користувачами інформаційних ресурсів державних органів може бути практично все працездатне населення країни. Прикладами електронної взаємодії фізичних осіб з державою, з використанням електронно-цифрового підпису, може бути Державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців [1,2,3], подання звітності, отримання довідок та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор

Практика впровадження надання звітності в електронному вигляді давно прижилася в Сполучених Штатах Америки й країнах Європи й продовжує завойовувати нові позиції. У таких країнах СНД, як Росія та Казахстан, перехід на нову систему подачі зві-

тності дав позитивні результати й на сьогодні платники податків цих країн повністю перейшли на дану систему подання звітності. З кожним днем подання звітності в електронному вигляді стає все більше популярною [4,5].

Закони про електронно-цифровий підпис прийняті в Німеччині, Австрії, Франції, Індії, Ірландії, Республіці Корея, Литві, Польщі, Фінляндії, Естонії, Росії, Таїланді тощо. Подібні закони діють навіть у країнах, де існували стійкі традиції договірної юрисдикції, диспозитивності у регулюванні господарської діяльності між контрагентами, наприклад, у Великобританії і США. Закон про електронний документообіг прийнятий і в Білорусі.

Система електронних підписів широко використовується в Естонській Республіці, де введена програма ID-карт, якими забезпечені 75 відсотків населення країни.

За допомогою електронного підпису в березні 2007 року були проведені вибори до місцевого парламенту - Рійгікогу. При голосуванні електронний підпис використовували 400 000 чоловік.

Крім того, за допомогою електронно-цифрового підпису можна відправити податкову декларацію, митну декларацію, різні анкети як до місцевих самоврядування, так і в державні органи.

У великих містах за допомогою ID-картки можлива покупка місячних автобусних квитків.

Все це здійснюється через центральний цивільний портал Eesti.ee. Естонська ID-карта є обов'язковою для всіх жителів з 15 років, які проживають тимчасово або постійно на території Естонії [6].

Звичайно, у кожній державі встановлено свій більш-менш ліберальний підхід до регулювання порядку використання криптографічних (технологічних) коштів [7].

Питання, які розглянуто в цій статті є актуальним, про що свідчать публікації фахівцями, які безпосередньо працюють в даній галузі, на конференціях різного рівня [8,9,10,11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття

Однак, на сьогодні поряд із обов'язковим виконанням законодавчо встановлених норм, ще залишається проблемним питання щодо використання ключів електронно-цифрового підпису при взаємодії держави з фізичними та юридичними особами. Відсутність єдиних уніфікованих стандартів процесу подання, оброблення, використання та зберігання звітності, належне нормативно-правове, методологічне, організаційне та технологічне забезпечення взаємодії учасників процесу подання електронної звітності.

Формулювання мети статті (постановка завдання)

Пошук шляхів виконання законодавчо встановлених норм при організації електронного документообігу між фізичними та юридичними особами та державними органами з використанням електронно-цифрового підпису відповідно до чинного законодавства є актуальним та своєчасним.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Уперше ідея прийому звітності в електронному вигляді в Україні зародилася ще на межі XX-XXI століть. На той момент мова йшла про формування електронних копій документів на магнітних або інших носіях інформації й поданні їх до державних органів паралельно з паперовими копіями звітних документів.

Однією з обов'язкових умов роботи цієї системи передбачено, що вона повинна забезпечувати підтримку роботи засобів електронного цифрового підпису всіх акредито-

ваних центрів сертифікації ключів, що працюють на ринку України відповідно до чинного законодавства.

Порядок складання та подання електронних документів, електронного документообігу та накладення електронного цифрового підпису регламентується Законами України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.03 №851 (далі Закон - №851), «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.09 №852 (далі Закон - №852) [13,14].

З кожним днем усе більше подають звітність до органів державних електронному вигляді. Наприклад, тисячі українських платників податків, які обрали цей шлях, уже переконалися в зручності й ефективності надання звітності в електронному вигляді. По-перше, можливість надання податкової звітності в електронному вигляді значно скоротить витрати часу, по-друге, мінімізує можливість появи помилок у звітності, і, по-третє, значно зменшить паперовий документообіг. Крім того, варто врахувати, що зменшиться кількість і час документальних і зустрічних перевірок, тому що за умови надання звітності в електронному вигляді увагу податківців буде сконцентровано, насамперед, на тих платниках податків, які ухиляються від сплати податків.

Створена система дозволяє максимально автоматизувати процес подання-приймання податкової звітності, уникнути черг і безпосереднього контакту податкового інспектора й посадових осіб платників податків, що унеможливує зловживання службовим становищем у ході цього процесу. Також усувається можливість появи помилок при перенесенні даних з паперового звіту на електронний носій.

Кількість платників, що подали звітність з податку на додану вартість засобами електронного зв'язку сягає 99 відсотків, іншої звітності на рівні 60-80 відсотків. Загалом з початку 2015 року більш ніж 380 тисяч платників податків – юридичних та фізичних осіб – надіслали звітність через централізовану систему приймання податкової звітності в електронному вигляді.

Це стало можливе завдяки роботі Акредитованого центру сертифікації ключів Інформаційно-довідкового департаменту Міндоходів (далі – АЦСК ІДД МД). На теперішній час на українському ринку працюють 104 представництва АЦСК ІДД МД, якими вже видано більш ніж 500 тисяч сертифікатів ключів електронно-цифрового підпису майже 420 тисячам платникам податків, у т.ч. по Луганській області більше 25 тисяч електронних ключів майже 18 тисячам платникам податків.

За допомогою ключа електронно-цифрового підпису платник податків має можливість не тільки подати звітність в електронному вигляді але й використати цілий ряд додаткових сервісів. Далі наводимо деякі з них.

Оновлений веб-сайт державної податкової служби України.

Структуру веб-сторінки змінено з огляду на зручність користування. Згодом у єдиний веб-портал будуть інтегровані 27 веб-сторінок регіональних підрозділів Міндоходів України. Платники зможуть отримати максимум інформації та послуг за одним посиланням в мережі.

Бази даних Міндоходів:

- Бази даних платників ПДВ
- Анульовані свідоцтва платників ПДВ
- Адреси масової реєстрації платників податків
- Єдина база податкових знань
- Дізнайся більше про свого бізнес-партнера
- Особливий податковий контроль

Сервіс «Інформаційне повідомлення про заборгованість з податків, зборів»

Шляхом розсилки інформаційною системою ДПС України платник має можливість щомісячно дізнаватися про наявність у нього податкового боргу.

Проект «Електронний кабінет»

Проект створюється на базі офіційного веб-порталу ДПС України. Спрямований на зменшення кількості особистих контактів платника з інспектором. Кінцевий результат сервісу – персональний аккаунт кожного платника на веб-порталі ДПС України.

Цей сервіс розпочав свою роботу у тестовому режимі в липні 2013 року. Першими ознайомитися з можливостями сервісу змогли великі платники податків, а в подальшому він буде доступним для всіх категорій платників.

Електронний кабінет - це персональне автоматизоване робоче місце платника, працювати в якому він може з будь-якого комп'ютера, підключеного до мережі Інтернет, після авторизації.

Експерти Міндоходів новий сервіс вважають кроком до он-лайнних відносин платника з працівниками органів доходів і зборів. Перевагами нового сервісу є подання податкової звітності в режимі реального часу. Платник одразу ж буде бачити, як показники його звітності вплинули на його стан розрахунків з бюджетом.

Податкова звітність подаватиметься пакетом, тобто декларація з усіма додатками. На кожен прийнятий пакет документів видаватиметься одна квитанція про прийняття декларації.

У подальшому можливості Електронного кабінету будуть розширюватися. Так, наприклад, платники зможуть переглядати документи, видані органами Міндоходів, формувати та заповнювати платіжні документи щодо сплати податків, розраховувати пеню, подавати заяви на реєстрацію платником окремих податків, отримувати консультаційні послуги тощо.

Вхід до Електронного кабінету здійснюється за адресою **knp.minrd.gov.ua** або на порталі Міндоходів шляхом авторизації за допомогою електронного цифрового підпису. При встановленні програмного забезпечення потрібно користуватися браузером Internet Explorer.

Система «Електронна картка»

В режимі он-лайн з використанням електронного цифрового підпису платник матиме можливість проведення певних операцій з персональним Електронним кабінетом: подання реєстраційних даних, подання електронної звітності, отримання інформації про стан розрахунків з бюджетом тощо. Впровадження системи триватиме протягом 2012 – 2016 років.

Розуміючи значення податкової системи в житті суспільства, ДПС України (зараз – Міндоходів) році вперше серед органів державної виконавчої влади визначила стратегічну місію своєї діяльності - перетворення податкової служби з фіскального інструменту наповнення бюджету в висококваліфіковану сервісну службу з обслуговування платників податків шляхом впровадження електронних сервісів, які можливо отримати за допомогою ключів електронно-цифрового підпису.

Незабаром звіти до усіх центральних органів влади можна буде подати в он-лайн-режимі через спеціальне «єдине вікно» та за єдиним уніфікованим стандартом. Відповідна Концепція створення та функціонування автоматизованої системи «Єдине вікно подання електронної звітності» була схвалена в серпні 2013 року на засіданні Уряду.

Концепція передбачає, що громадяни та підприємства замість подання значної кількості ідентичних звітних даних до різних органів влади та за різними стандартами, матимуть можливість подавати їх один раз і в дистанційному режимі. Натомість між центральними органами влади буде налагоджений автоматичний інформаційний обмін, що дозволить оперативно отримати доступ до звітних даних, необхідних для виконання покладених на них функцій.

За оцінками фахівців Міндоходів, яке виступило у ролі ініціатора цього питання, запровадження «єдиного вікна» дозволить громадянам та бізнесу зберегти час та скоротити матеріальні витрати на підготовку і подання звітності, а органам влади – на її приймання та опрацювання. І, що не менш важливо, дозволить відмовитися від паперового документообігу, а також знизити роль людського фактору - наявності помилок у

звітах, суб'єктивізму, корупційних проявів тощо. В цілому, створення «Єдиного вікна» - це важлива складова електронного урядування, впровадження якого сприятиме покращенню бізнес-середовища та інвестиційного клімату.

Планується, що Концепція буде реалізована у три етапи: на першому – уніфікація електронної звітності, що подається до центральних органів влади в електронній формі; на другому – впровадження єдиних стандартів формування і подання звітності в електронній формі; на третьому – впровадження системи в промислову експлуатацію.

Міністерству доходів і зборів України, Держагентству з питань науки, інновацій та інформатизації разом з Мінфіном, Міністерством економічного розвитку та торгівлі, Міністерством юстиції та іншими центральними органами виконавчої влади доручено у двомісячний термін розробити план реалізації Концепції.

Нагадаємо, Концепцію створення та функціонування автоматизованої системи «Єдине вікно подання електронної звітності» розроблено Міністерством доходів і зборів на виконання Національного плану дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 рік «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», затвердженого Указом Президента України від 12 березня 2013 року.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвиток у цьому напрямку

Використання електронно-цифрового підпису для організації електронного документообігу між фізичними та юридичними особами та державними органами - це важливий сегмент взаємовідношень, відповідний стилю XXI століття. Важко знайти ще одну сферу, в якій так масово й успішно впроваджені технології електронного цифрового підпису і досягнуть такого рівня автоматизації. Але ще багато потрібно працювати у розвитку цього напрямку як фізичними та юридичними особами, так і державі.

Хоча практично тільки у нашій країні держава розробила та підтримує безкоштовне програмне забезпечення, в той же час воно не завжди актуально та важке для використання. Налагоджено видачу безкоштовних ключів електронно-цифрового підпису шляхом створення АЦСК ІДД Міндоходів, але за їх допомогою можливо безкоштовно підписувати та подавати до контролюючих органів наступну електронну звітність:

– до органів Міндоходів – будь-які звіти, що імпортовані з інших програм або систем;

– до Пенсійного Фонду України – Відомості про осіб, які підлягали загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню на випадок безробіття, отримували допомогу по безробіттю (крім одноразової її виплати для організації безробітним підприємницької діяльності) та матеріальну допомогу у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації;

– до Державної служби статистики України – Баланс. Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва, Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва та Звіт про фінансові результати.

Притому що зазначені вище звіти для Пенсійного фонду та Державної служби статистики ними створюються *тільки (!)* за допомогою онлайн-сервісу iFin Zvit.

Автоматизована система "Єдине вікно подання електронної звітності" повинна забезпечувати підтримку роботи засобів електронного цифрового підпису всіх акредитованих центрів сертифікації ключів, що працюють на ринку України відповідно до чинного законодавства.

Опис форматів (стандартів), структура електронних документів, що забезпечує подання електронної звітності до автоматизованої системи «Єдине вікно подання електронної звітності», повинні розміщуватися та підтримуватися в актуальному стані на безоплатній для користувачів основі на загальнодоступних інформаційних ресурсах. За до-

помогою автоматизованої системи «Єдине вікно подання електронної звітності» або її компонентів доцільно надавати інші послуги.

Використання електронного цифрового підпису дозволить створити комфортні умови для функціонування бізнесу, налагодити безконтактний спосіб спілкування між фізичними та юридичними особами та державними органами, звести до нуля роль людського фактора, а, отже, уникнути корупції. А це вже нормальний Європейський підхід.

Література

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»
2. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку подання та обігу електронних документів державному реєстратору»
3. 04.01.2013 Міністерством юстиції України прийнято наказ № 43/5 "Про затвердження Змін до Порядку подання та обігу електронних документів державному реєстратору", зареєстрований у Міністерстві юстиції України 08.01.2013 за № 69/22602.
4. Івахненко С.В., Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. посіб. - 3-тє вид., випр. і доп. - К.: Знання. 2006. - 350 с.
5. Терещенко Л.О., Матієнко-Зубенко І. І., Інформаційні системи і технології в обліку: Навч. посіб. - К.: КНЕУ, 2005. - 187 с.
6. Електронно-цифровий підпис [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://e-signature.com.ua/?cat=1>
7. Електронно-цифровий підпис [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://www.yurpractika.com/article.php?id=0000979>
8. Охтеня О., Кисельов М. Електронні документи і стандартизація // Право України. – 1998. – № 3. – С. 45–48, 61.
9. Механізми забезпечення податкової самодостатності: монографія / [Колектив авторів] за наук. Ред. Т.В. Калінеску. - Луганськ: вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2011.-247 с.
10. Електронно-цифровий підпис [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://конференция.com.ua/pages/view/656>
11. Безкоштовні ключі електронно-цифрового підпису для платників податків Петров О.С., Самоздра М.М./ Інформаційна безпека №1 (7), 2012
12. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.03 №851-IV.
13. Закон України «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.03 №852-IV.

Надійшла до редколегії 10.05.2013 р.

Рецензент: д.т.н., проф. Скопа О.О.

Петров А.С., Самоздра М.М., Бородулін А.В.
**ЭЛЕКТРОННО-ЦИФРОВАЯ ПОДПИСЬ КАК МЕХАНИЗМ
ЭЛЕКТРОННОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ГОСУДАРСТВА С
ФИЗИЧЕСКИМИ И ЮРИДИЧЕСКИМИ ЛИЦАМИ**

В статье исследованы использования электронной-цифровой подписи для организации электронного документооборота между физическими и юридическими лицами государственных органов.

Ключевые слова: физические и юридические лица, налогоплательщик, государственные органы, электронные сервисы, отчетность, электронно-цифровая подпись, электронный документооборот, Аккредитованный центр сертификации ключей.

Petrov Oleksander, Samozdra M. M., Borodulin A.V.
**ELECTRONIC DIGITAL SIGNATURE AS A MECHANISM FOR ELECTRONIC
INTERACTION OF THE STATE WITH INDIVIDUALS AND LEGAL ENTITIES**

This paper investigates the use of digital signatures for organizing electronic documents between physical and juridical persons and public authorities. J. 14.

Keywords: natural and legal persons, the taxpayer, government agencies, electronic services, reporting, digital signature, electronic document, accredited Certification Authority, Single Window view electronic statements.